

Petrashko L., Petrashko P., Martynyuk O., Kyian Y. – Kyiv: KNEU, – 67

7. Petrashko L., Petrashko P. Evaluation of corporate social responsibility business-practices: EU and Ukraine / Ludmila Petrashko, Petro Petrashko // Scientific Journal of Polonia University, Czestochova, Akademia Polonijna w Czestochowie, 2018. - 27 (2018) nr 2. – P. 79-89.

**РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ТРЕНІНГ-КУРСІВ
У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН БАКАЛАВРСЬКОГО РІВНЯ
ФІНАНСУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ СИСТЕМИ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Сергій Захарін

Науково-дослідний інститут економічного розвитку
z0679330105@gmail.com

Наталія Романовська

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
sried@mail.ua

Світлана Натрошвілі

Київський національний університет технологій та дизайну
ndier@mail.ua
(Україна)

**FINANCING SUBJECTS OF BUSINESS HIGHER EDUCATION
SYSTEM**

Sergey Zakharin

Research Institute for Economic Development
z0679330105@gmail.com

Natalia Romanovska

Institute of Economics and Forecasting of the National Academy
of Sciences of Ukraine
sried@mail.ua

Svetlana Natroshvili

Kyiv National University of Technology and Design
ndier@mail.ua
(Ukraine)

Актуальність теми. Вищі навчальні заклади фінансуються в основному за рахунок бюджету (державного або місцевого), а також за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб. Фінансовий ресурс домогосподарств (тобто фізичних осіб) з кожним роком займає усе більшу частку у структурі доходів вищих навчальних закладів. В Україні зафіксовано відносно високий показник бюджетного фінансування сфери вищої освіти (відносно ВВП). Натомість в Україні майже не фінансується наукова (дослідницька) та інноваційна діяльність установ вищої освіти. Нині виникає необхідність проведення додаткових досліджень процесів формування фінансових надходжень вищих навчальних закладів. Ця проблема актуалізується у зв'язку із скороченням державного замовлення на підготовку фахівців, а також через зниження фінансового потенціалу домогосподарств (в тому числі внаслідок падіння реальних доходів населення).

Постановка дослідницького завдання. З актуальних проблем фінансування системи вищої освіти України видається чимало наукових праць [1-6]. Науковці глибоко аналізують фінансово-економічні умови розвитку системи вищої освіти з використанням апробованих наукових методів.

Проте в сучасних умовах, які характеризуються виснаженням традиційних джерел фінансування діяльності вищих навчальних закладів, мають бути ідентифіковані та оцінені ризики та виклики фінансування системи вищої освіти у зв'язку із падінням рівня доходів населення. Доцільне проведення додаткових досліджень тенденцій та особливостей формування фінансових ресурсів домогосподарств та використання цих ресурсів в якості доходу вищих навчальних закладів.

В процесі дослідження використовувалися наступні методи: логічного узагальнення, абстрагування, індукції і дедукції, економічного моделювання, статистичного аналізу, експертних оцінок, аналітичних порівнянь.

Маємо за мету викласти результати досліджень про використання фінансових ресурсів домогосподарств в якості джерела доходу вищих навчальних закладів.

Результати дослідження. Вища освіта України – це сфера освітньої діяльності, яка представлена вищими навчальними закладами I – IV рівнів акредитації, що створені і діють на підставі вимог законодавства про освіту відповідно до виданої ліцензії. В той же час поняття “вища освіта” в контексті нашого дослідження може розумітися як сфера господарської (економічної) діяльності, яка представлена закладами вищої освіти, що надають

освітні послуги відповідно до статутних завдань за певну плату (за рахунок коштів бюджету або за рахунок інших джерел).

Для фінансування діяльності у системі вищої освіти використовуються такі джерела:

- фінансові ресурси, утворені за рахунок власних та прирівняних до них коштів корпоративних структур. До них належать закріплені доходи (прибуток від реалізації товарної продукції, науково-технічної продукції, від будівельно-монтажних робіт, фінансових операцій та ін.); амортизаційні відрахування, виручка від реалізації майна, цільові та інші види надходжень;

- фінансові ресурси, мобілізовані на фінансовому ринку; кредитні інвестиції; фінансовий лізинг; кошти наукових фондів; спонсорські кошти;

- фінансові ресурси, які надходять з державного бюджету;

- фінансові ресурси, які надходять від приватних замовників.

Одним із економічних факторів, що заважає переходу сфери вищої освіти на модель інноваційного розвитку, є недостатність фінансування. Вказане обумовлено кількома причинами: загальною економічною кризою, негативними демографічними тенденціями, відсутністю достатньої кількості конкурентоспроможних освітніх продуктів, слабкістю механізмів взаємодії навчальних закладів з роботодавцями, іноземними партнерами та міжнародними організаціями тощо [3; 4; 7].

У сфері вищої освіти основний обсяг асигнованих бюджетних коштів спрямовується на заробітну плату та нарахування на неї, а також на стипендії. Тобто, в основному фінансуються соціально захищені статті витрат (“статті проїдання”). В той же час майже не фінансуються інвестиційні витрати на нове будівництво, впровадження нових освітніх технологій, закупівлю навчального обладнання, проведення перспективних наукових досліджень (“статті розвитку”).

Недостатність фінансування призводить і до зниження рівня матеріально-технічного забезпечення вищих навчальних закладів. Загальна площа будівель, що перебувають у власності або оперативному управлінні вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, становить 22502,4 тис. кв. метрів, з яких 1530,6 тис. кв. метрів – орендовано у інших установах, а 384,7 тис. кв. метрів – здано в оренду іншим установам. Площа навчально-лабораторних приміщень вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації становить 14613,4 тис. кв. метрів, площа гуртожитків – 6682,3 тис. кв. метрів. Згідно даних Держстату, 469,9 тис. студентів потребують улаштування до гуртожитку.

Як результат дефіцитності фінансування – намагання закладів у будь-якій спосіб збільшити обсяг залучених фінансових ресурсів, у першу чергу за рахунок зростання кількості споживачів освітніх послуг. Однією із вад системи вищої освіти України є орієнтація вищих навчальних закладів на задоволення потреб споживачів, які бажають отримати так звані «модні» або «рейтингові» спеціальності (економіст, юрист, менеджер, психолог та ін.). Значна частка вищих навчальних закладів готують непрофільних для них фахівців, не маючи для цього належного кадрового, наукового та навчально-методичного забезпечення.

Можемо також стверджувати, що розвиток вищої освіти відбувається у несприятливих макроекономічних умовах. Дається взнаки падіння платоспроможного попиту з боку населення, через що окремі заклади змушені припинити діяльність, а окремі – знижують ціни (демпенгують), що неодмінно позначається на падінні якості навчання. Демографічна криза 1990-х рр. призвела до зниження кількості потенційних споживачів освітніх послуг. Відчувається недостатність бюджетної підтримки інвестиційного процесу у сфері вищої освіти.

Особливістю вищої освіти України як виду економічної діяльності є присутність у ринковому просторі освітніх установ (вищих навчальних закладів) державної та комунальної форм власності, які одночасно виступають і як бюджетні установи (тобто отримують кошти з бюджетів різних рівнів задля виробництва суспільних благ), і як суб'єкти економічної діяльності (орієнтовані на досягнення позитивних результатів господарювання шляхом вироблення освітніх послуг та їх продажу на конкурентному ринку).

Система бюджетного фінансування вищих навчальних закладів державної та комунальної форм власності є вкрай нераціональною і піддається обґрунтованій критиці науковців та практиків [6; 8]. Зокрема, найбільшою проблемою є недостатній обсяг фінансування, який визначається не з реальних потреб, а з можливостей бюджету, а по суті – обраними державними чиновниками параметрами бюджетної політики (для якої належне фінансування освіти ніколи не було пріоритетом) [1; 5].

Збільшення фінансового ресурсу домогосподарств, що спрямовується в систему вищої освіти, має відбуватися на фоні підвищення якості освітніх послуг. Причиною низької якості освітніх послуг, що їх надають вищі навчальні заклади України, є відсутність комплексного підходу до розробки управлінських рішень, які б враховували економічні аспекти розвитку вищої освіти.

ти в умовах ринку. У зв'язку з цим набуває актуальності теоретичне й концептуальне переосмислення ролі й місця сфери освіти та професійної підготовки у вітчизняній економіці.

Державна політика розвитку вищої освіти має бути чітко визначена законодавчо та забезпечена належними фінансовими ресурсами (бюджетними та позабюджетними). Вказана політика має бути спрямована на підтримку дослідницького наукового потенціалу вищих навчальних закладів, збереження кращих університетських традицій та забезпечення підготовки висококваліфікованих кадрів.

Надзвичайно актуальним для розвитку ринку освітніх послуг є визначення потреб ринку праці та формування державного замовлення на підготовку кадрів у розрізі спеціальностей та рівнів освіти. Однак виконання цього завдання ускладнюється фактичною відсутністю досліджень і відповідних прогнозів щодо середньострокового та довгострокового попиту на фахівців. У той же час слід висловити застереження, що при визначенні показників держзамовлення небезпечно орієнтуватися лише на потреби поточного попиту спотвореного кризою вітчизняного ринку праці, що є вкрай небезпечним для вирішення завдань збереження науково-освітнього потенціалу держави в цілому. Тому ще одним невідкладним спільним завданням для держави, роботодавців і вищої школи є вирішення двоєдиної задачі – розвиток високотехнологічного ринку праці та його кадрове забезпечення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Збільшення обсягів фінансування вищої освіти є необхідною, але не достатньою умовою для отримання високоякісних освітніх послуг, і, відповідно, високого рівня конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів. Необхідно проводити низку кардинальних структурно-організаційних і фінансово-економічних заходів та змінювати методи управління.

Необхідне відновлення належної конкурентоспроможності рівня оплати праці науково-педагогічних працівників.

Доцільна розробка та ухвалення державної цільової комплексної програми, яка б передбачала виведення 2-3 українських університетів до списку провідних університетів світу (ТОП-500).

Необхідно сконцентрувати фінансові ресурси у вищій освіті шляхом скорочення кількості вищих навчальних закладів та їх укрупнення. Це має важливе значення з точки зору підвищення якості освіти і її ролі в забезпеченні розвитку і конкурентоспроможності України на світових ринках.

Доцільне проведення “інвентаризації” наявних вищих навчальних закладів та скорочення ліцензованих обсягів підготовки фахівців. Одним із основних критеріїв для видачі ліцензії на освітню діяльність має бути врахування профілю вищого навчального закладу.

Необхідно законодавчо визначити основні поняття вищої освіти як виду економічної діяльності, включаючи поняття “освітня послуга”, “освітній продукт”, “ринок освітніх послуг” та ін.

Доцільна розробка Методичних рекомендацій з питань визначення вартості освітніх послуг, що надаються вищими навчальними закладами.

У сфері фінансування підготовки фахівців мають бути налагоджені ефективні моделі державно-приватного партнерства.

Для підвищення якості освітніх послуг, підвищення конкурентоспроможності національних ВНЗ та впровадження в систему вищої освіти України кращих надбань європейського досвіду реформування системи вищої освіти, застосування дієвих механізмів формування і регулювання освітніх послуг, держава має радикально розширити інституціональну, академічну та фінансову автономію вузів. Нове українське законодавство з питань вищої освіти повинно змінити адміністративні методи регулювання діяльності ВНЗ та створити інституціональне підґрунтя для надання їм широкої автономії. Адже саме демократизація вищої освіти розглядається як чинник її інтеграції у європейський та світовий освітній простір.

Державна політика забезпечення якості освітніх послуг у системі вищої освіти в Україні потребує дієвого інституційно-правового та фінансового забезпечення, на основі якого необхідно задіяти ефективні економічні механізми формування та регулювання освітніх послуг. Вирішення цього питання потребує врахування світових тенденцій та стратегій модернізації світового освітнього простору; викликів глобалізації та конкурентних ризиків ХХІ ст. Оновлене законодавство про вищу освіту має врахувати загальну європейську стратегію; сприяти задіянню базових інструментів реформування, а не зосереджуватись на механічному копіюванні окремих зарубіжних зразків організації вищої школи.

Список використаних джерел

1. Боголіб Т. М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період / Т. М. Боголіб. – К., 2006. – 324 с.
2. Економічні аспекти проблем розвитку вищої освіти в Україні : монографія / за ред. чл.-кор. НАПНУ І. М. Грищенка. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 478 с.
3. Економіка вищої освіти України : тенденції та механізм розвитку / за ред. акад. НАПНУ В. П. Андрущенко. – К. : Педагогічна преса, 2006. – 208 с.
4. Економічні основи інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України / за ред. акад. НАПНУ В. І. Лугового. – К. : Педагогічна преса, 2009. – 384 с.
5. Каленюк І. С. Економіка освіти : навч. посіб. / І. С. Каленюк. – К. : Знання України, 2003. – 316 с.
6. Комарова О. А. Освітній потенціал : теоретико-методологічні та практичні аспекти формування / О. А. Комарова. – Кіровоград : ДІАУ, 2009. – 336 с.
7. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів на початок 2011/12 навчального року / статистичне видання. – К.: Держстат, 2013. – 109 с.
8. Україна у вимірі економіки знань / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К.: Основа, 2006. – 592 с.

РЕФЛЕКСИВНА КУЛЬТУРА УЧАСНИКІВ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

Світлана Кравчук

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

757kravchuk@gmail.com

(Україна)

REFLEX CULTURE OF PARTICIPANTS OF EDUCATIONAL INNOVATIONS

Svitlana Kravchuk

Institute of Social and Political Psychology of
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

757kravchuk@gmail.com